Ген за Дніпром вогні горять —
сторожові дими димлять.

Під копитом земля дрижить —
на княжий двір гонець летить.

"Князю, князю, орда іде!
Сам хан Омер її веде!
Гей, дружинники, до бою
печеніги за Сулою!"

Забив, загув на сполох дзвін —
киян до зброї кличе він.

Тремтить Гора, здригнув Поділ —
усе стривожилось навкіл.

А в цей час у княжім замку
князь вітав послів-чужинців,
трьох батирів печенізьких,
хитрооких мурз-ординців.

З ним — бояри... Посмутнілі,
мов осіння ніч, похмурі.
Та й сам князь сидить на троні
у печалі, у зажурі.

Лиш посли стоять пихато,
мов боввани темноликі.
Опанчі на них бебряні,
на ногах — цупкі чирики.

Ось один — Абу на ймення —
наперед виходить сміло.
"Князю, ми тут цілий тиждень,
тож пора кінчати діло!

Чи даєш княжну Чеславу
хану нашому Омеру,
а за нею віно красне —
землю Сіверську й Тиверу?

Ми сьогодні від'їжджаєм.
Що ж нам ханові сказати?
Чи у мирі будем жити,
а чи будем воювати?"

"Це погроза? Геть їх звідси!" —
сколихнулися бояри.
Та підвівся князь — і зразу
стихли гнівні крики й свари.

"Хан Омер — могутній владар.
З ним би любо поріднитись.
Краще жити нам у мирі,
ніж у полі збройно битись!

Та не знаю, що він хоче,—
чи князівну в жони взяти,
чи пів нашої держави —
аж до Києва— відтяти!"

Посміхнувсь Абу зловісно,
хижо глипнув чорним оком.
"Ти ще, князю, пожалкуєш
за таким немудрим кроком!

Чи забув, як наші коні
понад Либіддю іржали?.."
Раптом двері розчинились —
і вліта гонець до зали.

"Князю, князю, Омер іде!
Омер іде — орду веде!
Підіймай киян до бою —
печеніги за Сулою!"
Стало моторошно й тихо.
Князь поблід. А вої знатні,
тяжко вражені, схопились
за мечі свої булатні.

Потім разом печенігів
обступили, оточили
і, не тямлячись од люті,
струсонули їх щосили.

Та Абу здвигнув плечима —
розметав усіх, як буря.
А гінця схопив обіруч
у вікно, мов куль, пожбурив.

Рама вилетіла з тріском,
скло розбилось кольорове
і Абу плигнув із зали
на подвір'я моріжкове.

Вздрів коня — на спину скочив,
поводи зірвавши з плота,
і, як вихор, з міста вимчав
крізь прочинені ворота...

Тим часом на Подолі,
в старій курній чинбарні,
до бою споряджались
три кожум'яки гарні.
Були всі троє красені:
стрункі, неначе ясені,
гнучкі, мов луки бойові,
міцні, як тури степові.

Найстарший — Сава — з виду
поважний та суворий.
Микола — середульший —
гарячкуватий, скорий.

А третій брат, Микита,
усміхнений, ласкавий,
стоїть, шолом натягши
на чуб свій кучерявий.

Тут мати прилетіла.
Немов голубка біла,
до меншого припала —
на грудях заніміла.

"Князь повелів узяти
по двоє ж тільки з хати.
А ти, старий, надумав
усіх синів забрати!"

Чинбар пошкріб за вухом,
суворий погляд кинув.
"А й справді — жалко матір:
лишайся вдома, сину!

Сідай лишень до чану —
мни шкури помаленьку
та бережи хатину
і нашу матір-неньку!"
Микита аж стенувся
і на виду змінився.
"Хіба я з глузду з'їхав,
щоб дома залишився?

Я теж піду із вами!" —
говорить сумовито.
Та батько гримнув: "Годі!
Не сердь мене, Микито!

Ти ж бачиш — нас аж троє
іде з одної хати.
Таже і вдома треба
комусь хазяйнувати!"

Микита настовбурчивсь,
спустивши очі долу.
"Ну, то й лишайте, тату,
хоч Саву, хоч Миколу!"

"Ха-ха! — скипів Микола.—
Дивись — який вояка
наш богатир славетний
Микита Кожум'яка!"

"Сиди, братуню, вдома:
ще мало каші виїв!
Вже якось там без тебе
захистимо ми Київ!

Одна у тебе слава —
чуприна кучерява..
Та сила ж не у чубі!" —
додав похмуро Сава.
Розгнівався Микита,
та не вступив у спірку.
Лише бичачу шкуру
роздер, немов ганчірку.

А потім бочку солі
схопив, як лантух пір'я,
підняв перед собою
і виніс на подвір'я.

А сам лиш посміхнувся:
"Ану, внесіть, братове!"
Брати аж остовпіли —
не вимовлять і слова.

Однак ту бочку солі
обіруч ухопили.
Та ба! Внести в чинбарню
нема у хлопців сили!

Тут батько їм на поміч
прибіг — за бочку взявся.
Та клята ані з місця,
хоч як не силкувався!

"Микито, гей, Микито,
ти, бісова личино,
нам зараз не до сміху!
Як виніс, то й внеси-но!

Дарма, що силу маєш,—
ні на ступінь із дому!
Сказав тобі — зостанься,
то не переч старому!"
І втрьох пішли до шляху,
де рать ішла князівська.
Там глухо стугоніла
тверда земля подільська.

Похнюпився Микита,
похмуро сів під хату —
і голову на руку
схилив свою чубату.

Дивився довго-довго
на корогви та списи,
що за рікою мріли,
зникаючи у лісі.

Зітхнув — та так, що стіни
в хатині затремтіли...
Коли це гульк — аж мати
виносить лук і стріли.

Та булаву залізну
й меча, мов скло, ясного...
Поклала сину в руки —
схилилася до нього.

Микита матір ніжно
до серця пригортає —
і навздогін за військом
із двору поспішає...
За Трубежем у полі —

верблюди, коні, шатра
За Трубежем у полі —
палає димна ватра.

То печеніги стали
улусами на спочив.
Коня на смерть загнавши,
сюди Абу доскочив.

В шатро велике ханське
ввела його сторожа.
Омер відкинув ковдру —
підвівся хутко з ложа.

Безвусий вид розплився
у радісній усмішці.
"Ойє! Салям, джигіте!
А що — чи гарні вісті?"

Абу вклонився низько,
в дугу зігнувши тіло.
"Володарю мій світлий,
іди на Київ сміло!

У князя війська мало:
не встиг зібрати, хане!
На трьох батирів наших
лише два руси стане!
Я в Києві розвідав
усі таємні входи...
Не втрать такої, хане,
щасливої нагоди!"

У хана заблищали
брунатні хижі очі.
"О інчалла! Хай будуть
слова твої пророчі!

Як милості аллаха,
я їх чекав, джигіте!
Ойє, бузи два роги
батиру піднесіте!"
В сідло хан скочив спритно —
підвівся на стременах.
Орда заколихалась
у бунчуках, знаменах.

З криком гучним
рушила в путь,
степ залила,
мов каламуть.
Никнуть гаї,
стогнуть поля.
Горе тобі,
руська земля!
Йдуть полки. Знамена мають.
Чути запах полину.
Чорні ворони кружляють,
крячуть музику сумну.

Небо синє, голубине.
Справа — поле, зліва — ліс.
Вдалину луною лине
стук щитів і скрип коліс.

В тихім раннім надвечір'ї
по широкому підгір ю

ген дружина розтяглась.
Попереду їде князь.

А позаду — юний лицар,
тонкостанний, мов дівча.
Панцир золотом іскриться,
червоніє опанча.

Дорога на ньому зброя.
Кінь басує, ніби змій.
"Хто це? Хто?" — питають вої.
І не знають, хто такий.

Раптом крики: ворог близько!
Шелестить густа трава.
То орда йде печенізька,
наче хмара грозова.

Скільки видно — червоніють
круглі київські щити.
Печеніги шаленіють —
хочуть русів обійти.

Вже в повітрі перші стріли
продзижчали, просвистіли.
Та з орди нежданo хан
виїжджає перед стан.

Руками взявся в боки,
примружив хитрі очі,
"Ойє! До герцю стати
чи є у вас охочі?

Нехай батирі наші
потішаться в двобої.
Одна умова тільки —
боротися без зброї!"

Хан відступив. А в поле
батир Абу виходить, —
могутніми руками,
мов клешнями, розводить.

На ньому шаровари
червоні, як шипшина,
та вовною назовні
овеча кожушина.

Мовчать бояри-витязі.
Блищать шоломи ковані.
Сіяють злотом ретязі
та панцирі гартовані.

Князь хвилюється, чекає.
Перед ним застигла рать.
Та ніхто не виступає.
Всі задумались. Мовчать.

Відвертають хмурі лиця,
гнівно стискують мечі.
Опускає очі лицар
у червоній опанчі.

Раптом, скинувши шолома,
ратник вийшов перед стрій.
"В мене син є, князю, вдома, —
ось хто став би на двобій!

Зваж, яку він силу має,
бочку солі піднімає,
бичу шкуру сирову
рве навпіл, як ту траву!

Коб мені добрячі коні
та заслона від погоні,
я до Києва б гайнув —
хутко з сином повернув!"

Засіяли в князя очі.
"Гей, найкращих скакунів
приведіте! Щоб до ночі
батько в Київ долетів!"
На коня мерщій сідає
кожум'яка-бородач,
б'є під боки, поганяє —
через поле мчить навскач.

Коли гульк убік — аж бачить:
хтось іде горбом крутим.
Що за диво? Син неначе?
Чи мана то перед ним?

Справді — він... У сідла впали
у князівський стан погнали.
Тільки пил із-під копит
затуманив білий світ.

Стоять два війська в полі
стіною до стіни.
Стоять два війська в полі —
двобою ждуть вони.

Ось витязь печенізький,
неначе клумака,
звалив собі на плечі
важенного бика.

Пройшовся з ним по полю —
та взяв і опустив.
Увесь улус ординський
що вже радів — аж вив!
"Ойє, ойє! — лунало. —
Гур-ра, Абу, гур-ра!
Ти наш батир могутній,
несхитний, мов гора!"

Стоять — мовчать кияни.
Микита теж мовчить.
На нім кошуля біла
на вітрі майорить.

Брати позаду, батько,
бояри і сам князь...
Коли це десь ізбоку
ударив тулумбас!

І от запала тиша —
почнеться зараз герць.
Здається, в тиші чути
удари тисяч серць.

Зійшлись, мов дикі тури,
Микита і Абу.
Хто сміливий почати
смертельну боротьбу?

І ось Абу скидає
кожух овечий свій
зненацька, напівголий,
вступає у двобій!

Схопив Микиту міцно,
здушив, немов удав.
Та той, скрутнувши, вирвавсь
і зразу сам напав.
У ворогові плечі
уп'явся, наче жук.
Та 6а! В'юном вертлявим
Абу порснув із рук!

І тут збагнув Микита,
чого Абу слизький:
від пояса до шиї
він вимастився в лій!

Ну, як його схопити!
Зате він сам, як рак,
учепиться у тіло —
не відірвеш ніяк!

Гуде земля під ними,
злітає вгору пил.
В бійців здулись на шиях
багрові пасма жил.

Та ось Микита раптом
спіткнувся — заточивсь.
Абу на нього важко
всім тілом навалився.

Помалу гне донизу,
гривастий, ніби лев.
В орді зчинився галас,
ізнявся дикий рев.
— Абу, рвони його вперед!
— Абу, зломи йому хребет!
— Удар об землю! Вирви ноги!
— Гур-ра! Звитяга! Перемога!
Русичі в смутку застигли, хвилюються.
Русичі мовчки до бою готуються.

Лагодять зброю, змикають щити,
щоб вороги не зуміли пройти!

Тут із війська вирвався
витязь у червоному.
Князю рідне видиться
в погляді знайомому.

Дивиться з тривогою,
страх перемагаючи.
Витязь усміхається,
свій шолом скидаючи.

"Чеслава! Князівна! Ти де тут взялась?
Куди ти, шалена?" — аж кинувся князь.
"Чекай-но! Спинися! — гримлять голоси.
Однак хлопцю духу вже не піддаси!"

Та дівчина шпарко у поле біжить.
Хвилясте волосся, мов шовк, майорить.
"Тримайся, юначе, надіє моя!
Поглянь — за тобою стоятиму я!"

Микита князівну Чеславу впізнав.
В очах його раптом вогонь запалав
Де й сила взялася! Схопивши Абу,
пожбурив од себе в ворожу юрбу!

Та хан Омер гука: "Абу!
Дивись — князівна там!
Переможи — і я тобі
її у жони дам!
Та ще й наставлю на Русі
намісником своїм!
Лишень убий оте щеня,
врази його, мов грім!"

Абу метнувся наперед,
страшні ручища звів —
на Кожум'яку, наче барс,
всім тілом напосів.

Схопив обіруч — тисне, гне
ще й ногу підставля.
В очах Микитиних пливе,
хитається земля.

Ну, як би взяти так Абу,
щоб з рук не вислизав?
І він скрутнув — і разом з ним
в густу пилюку впав.

Абу простягся навзнаки.
Схопився — як мара!
Стоїть, брудний, віддалеки —
пилюку обтира.

А потім крикнув: "Бережись!
Прийшов твій смертний час!"
І ринувся на юнака,
щоб задушити враз!

Та той за боки як схопив —
рвонув, підняв уверх
і так здушив там, що в Абу
в очах і світ померх.
Замовк навіки печеніг.
Вгорі, мов куль, повис.
Тоді Микита швиргонув
його від себе вниз.

Печеніги вражені
від страху здригнулися.
Коні приострожені
раптом зашпортнулися.

Все в орді змішалося,
мов у чорториєві.
Ні, не бути ханові
Стріли бризнули співучі
з луків київських стрільців.
владарем у Києві!
Кінні витязі могучі
впень січуть кочовиків.

І назад подався ворог —
топче шатра і вогні.
Над ордою — дим і порох
в голубій височині.

Блискотять криві шаблюки,
крешуть іскри об мечі.
Аж дзвенять ординські луки,
смерть на стрілах несучи.

Та все дужче руські кличі
потрясають далину.
1 тоді хан стрілив двічі —
в Кожум'яку і княжну.

Знав, мерзенний, чим урусів
захитати, зупинить!
А тим часом із улусів
допомога прилетить!

Просвистіли чорні стріли,
ніби шершні прогули...
Та, на щастя, тих не вбили,
в кого пущені були.

Бо метнулися у поле
простягли вперед щити
хлопці — Сава і Микола,
Кожум'ячині брати.

І пішли вони стіною
втрьох супроти ворогів.
Кожум'яка булавою
розметав степовиків.

Вже ніщо не помагає:
охопив ординців страх.
За Трубіж орда тікає,
за Сулу верстає шлях.

Погубивши шатра, зброю,
мчить вона у степ юрбою.
Наче буря занесла
печенігів аж до Псла!

Спалахнули вогні над рікою —
дими задиміли сині.
Вертаються воїни з бою —
шикуються на рівнині.

Вечірня встає заграва —
погожу віщує днину.
Стоять — Кожум'яка, Чеслава.
І князь вітає дружину.

Кияни рядами щільними
проходять — воїн до воя.
Здригнула земля під ними.
Дзвенить переможно зброя!